

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากตำรา เอกสาร งานวิจัย เพื่อเป็นพื้นฐาน แนวทางในการวิจัย และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

1. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวความคิดเกี่ยวกับโครงการ
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
4. แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
5. แนวความคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ
6. รูปแบบการปกครองท้องถิ่นแบบองค์การบริหารส่วนตำบล
7. แนวคิดและหลักการวางแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Participation)

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นสาระสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมหรือในด้านอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และชุมชนก็ดี ไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นเรื่องที่พยายามทำกันมาหลายทศวรรษแล้ว แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน เกิดจากปัญหาและความล้มเหลวในการดำเนินงานพัฒนาในอดีตที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของคนภายนอกชุมชน ละเลยศักยภาพและความสามารถของคนในชุมชน นำมาซึ่งความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงมีการเคลื่อนไหวและหันมาทบทวนประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ได้ข้อสรุปว่าประชาชนควรจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา โดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนา ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและแสวงหาทางออกด้วยตัวเขาเอง รวมทั้งการตัดสินใจ และการประเมินผลด้วยตนเองว่าดีหรือไม่ดี (อรพินธ์ สุทธิพันธ์, 2533 : 8) ซึ่งในที่นี้ได้นำเสนอประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหลายท่านทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วม” ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

ยูว์ฌน วูฌิเมธี (2526 : 25) และยูว์ดี สิทธิพาทิ (2527 : 16) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมตรงกันว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆที่จะมีผลกระทบต่อมาถึงประชาชนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทางด้านยูว์ดี สิทธิพาทิ (2527 : 16) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การมีส่วนร่วมจะให้ความสำคัญกับผลงาน และการร่วมมือในทางปฏิบัติ มากกว่าการเรียนรู้ หรือการพัฒนาความรู้และประสบการณ์

จางง ไพโรจน์ (2533 : 11) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนมีโอกาสได้แสดงออกทางพฤติกรรมร่วมกับชุมชน ซึ่งเริ่มจากการที่ประชาชนเข้าใจสภาพที่แท้จริงของชุมชนและเห็นช่องทางที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ เมื่อประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกันก็จะแสดงออกทางพฤติกรรมร่วมในลักษณะต่างๆ เช่น ร่วมคิดแก้ปัญหา หาทางเลือกในการแก้ปัญหาและตัดสินใจดำเนินการตามวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกัน

อภิชัย พันธเสน (2539 : 164) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมเป็นการสร้างความรู้สึกการมีส่วนร่วม โดยการลดช่องว่างของการสื่อสารระหว่างภาครัฐกับประชาชน ทั้งที่ในความจริงอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐบาลได้แทรกเข้าไปในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ อำนาจในการตัดสินใจที่เน้นเรื่องอำนาจ และการควบคุมโดยมีกิจกรรมร่วมกันของประชาชน

เจริญ ภัสระ (2540 : 1) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความพร้อมของประชาชนในการพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ด้วยการร่วมคิด การร่วมตัดสินใจ อีกทั้งใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสมในการจัดการและกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็น โดยอาศัยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (2543 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนซึ่งประกอบด้วยบุคคล กลุ่ม และองค์กรมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น ชี้ประเด็นปัญหา การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย การวางแผน การได้รับประโยชน์ การตรวจสอบการให้อำนาจรัฐทุกระดับ การติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปัญหา

อุปสรรค ดังนั้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับบุคคลและองค์กรหลายประเภท เพื่อให้เกิดความสมานไมตรี

พรธนิภา โสทธิพันธุ์ (2543 : 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนทั้งของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน ร่วมกันรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อการพัฒนาและแลกเปลี่ยนให้เป็นที่ทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำของกลุ่มหรือองค์กร

จากความหมายของการมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มคนภายในสังคมได้เข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการทุกขั้นตอนของกิจกรรมต่างๆที่รัฐบาลหรือองค์กรต่างๆ โดยใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเข้าร่วมทั้งทางด้านร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ และร่วมประเมินผลงาน ซึ่งการร่วมดำเนินการในกิจกรรมต่างๆจะเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นและให้เกิดการเรียนรู้ในการนำไปพัฒนาสิ่งต่างๆด้วยตนเอง อีกทั้งทำให้ชุมชนเกิดความเจริญเติบโตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองในอนาคต

1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของมนุษย์ในการกระทำกิจกรรมต่างๆ มีนักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาได้ทำการศึกษาและค้นพบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มาก ดังนี้

1.2.1 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory)

ในการดำเนินกิจการต่างๆภายในสังคมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่สำคัญถึงคือทฤษฎีการมีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความเห็น ดังนี้

ตามแนวความคิดของ โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Roger and Shoemaker, 1971 : 312 – 316, อ้างถึงใน จักรพงษ์ ทองเพชร, 2538 : 14) กล่าวว่า พลังในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆมีด้วยกันหลายประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในอำนาจอย่างกว้างขวาง
2. การตัดสินใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง โดยมีการปรึกษากับพวกที่รับผลกระทบกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ
 - 2.1 ความรู้เกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง
 - 2.2 การชักจูงและการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจ

2.3 การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือจะปฏิเสธอันมีผลจากการ
ประเมิน

2.4 การสื่อสารเกี่ยวกับการตัดสินใจ

2.5 การกระทำตามการตัดสินใจ

แคสเปอร์สัน และไบรท์บาท (Kasperson, RE. And Breitbank, M, 1969 : 1-3, อ้างถึงใน วิวัฒน์ ภูคนองศรี, 2537 : 26-27) ได้เสนอแนวความคิดว่า การมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมนั้น มีมาตรฐาน 3 ประการ ดังนี้

1. การกระทำของแต่ละบุคคลไม่ใช่การกระทำโดยกลุ่ม อาจทำให้การวิเคราะห์หรือได้ข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละคนในกระบวนการมีส่วนร่วม นั้นจะเห็นได้ถึงค่านิยม ความรับรู้ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล

2. ความหนาแน่นของการกระทำ แสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนานหรือมีการผูกพันและมีแรงจูงใจในการกระทำ

3. คุณภาพของการเข้าร่วม ดูจากผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถ ความคิดเห็น มีการประเมินผล

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ พฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจกรรมต่างๆของแต่ละบุคคล โดยจะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นบ่อยครั้งเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและความผูกพันในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเกี่ยวพันกับการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาด้านต่างๆ เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนได้แสดงออกถึงการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และติดตามผลการดำเนินการ เพื่อให้โครงการที่กำหนดขึ้นบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด

1.2.2 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action)

การพัฒนาแต่ละด้านต้องคำนึงถึงพฤติกรรมและความสอดคล้องแต่ละสังคม ถ้าสังคมใดมีการกระทำที่ยืดหลักเหตุผล จะทำให้การพัฒนานั้นๆบรรลุเป้าหมายตามที่นักวิชาการที่ได้กล่าวไว้ ดังนี้

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ (2524 : 63) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการกระทำทางสังคมของ แม็ก วีเบอร์ (Max Weber) ที่ทำการศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human Action) โดยให้คำจำกัดความของการกระทำว่า เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลึกลับ ซึ่งบุคคลเป็นผู้กำหนดให้มีความหมายเป็นส่วนตัว ความเข้าใจในระบบความหมายเกิดขึ้นได้ 2 ประการ ดังนี้

1. ความหมายส่วนตัวจากการกระทำของบุคคลหนึ่ง สามารถที่จะเข้าใจได้จากการสังเกตโดยตรง

2. มีการเข้าใจสิ่งเร้า และจะแสดงความรู้สึกรวมออกมาด้วยตนเองในการให้เหตุผลซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้นำหรือถ้าการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผลนั้นอาจเข้าใจส่วนประกอบของอารมณ์ที่มีการกระทำเกิดขึ้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษย์ อีกนัยหนึ่งการกระทำบางอย่างเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้น เพราะแรงกระตุ้นจะมีอยู่ในส่วนลึกในจิตใจของผู้กระทำ สำหรับผู้สังเกตแรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรม และเขากล่าวว่า การกระทำทางสังคมมี 4 ชั้น ดังนี้

2.1. การกระทำที่มีเหตุผล (Rational) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการเหมาะสมที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล มุ่งไปทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2.2. การกระทำที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม (Valuable) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสม เพื่อทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อม เช่นนี้มุ่งด้านจริยธรรมศาสนา และศีลธรรมอย่างอื่นเพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

2.3. การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยึดแบบอย่างที่ทำกันมาแต่อดีตเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงเหตุผล

2.4. การกระทำที่แฝงด้วยความเสนาหา (Affective) การกระทำแบบนี้คำนึงถึงอารมณ์และความผูกพันทางจิต ระหว่างผู้กระทำกับวัตถุที่เป็นจุดหมายของการกระทำ การกระทำเช่นนี้ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้น นอกจากเรื่องส่วนตัว

สุทธิพงษ์ แสงมณี (2524 : 31) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการกระทำทางสังคมของ William Reeder เป็นผู้รวบรวมปัจจัยที่เป็นเหตุทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นทฤษฎีเพื่ออธิบายว่าการกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับกลุ่มปัจจัยซึ่งมีอยู่หลายประการ ได้แก่ เป้าหมาย (Goals) ความเชื่อ (Belief Orientation) ความคาดหวังและปทัสถาน (Expectation and norms) ข้อผูกพัน (Commitments) แรงเสริม (Reinforces) โอกาส (Opportunity) ความสามารถ (Ability) และการสนับสนุน (Support)

จากทฤษฎีการกระทำทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าปัจจัยต่างๆมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน โดยปัจจัยดังกล่าวที่เกิดกับบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาและประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับและได้แสดงออกต่อสังคมที่ตนดำรงอยู่ สามารถสังเกตได้จากการร่วมคิด ร่วมทำงานและถือว่าเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาตำบล ขององค์การบริหารส่วนตำบล

1.2.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ (A Theory of Human Motivation)

ทฤษฎีแรงจูงใจนั้นเป็นทฤษฎีที่มีส่วนทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนกระทำไปได้อย่างราบรื่น และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ ได้มีผู้ที่อธิบายถึงทฤษฎีแรงจูงใจไว้ ดังนี้

มาสโลว์ (Maslow, 1954 : 90) ได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์โดยใช้แนวโน้มของบุคคลในการค้นหาเป้าหมายที่ทำให้ชีวิตของเขาได้รับความพึงพอใจ เมื่อบุคคลได้รับความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งก็ยังคงเรียกร้องความพึงพอใจในสิ่งอื่นต่อไป ซึ่งเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ที่เป็นผู้มีความต้องการที่จะได้รับสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ หากความปรารถนาเหล่านี้มิได้รับการตอบสนอง บุคคลจะดิ้นรนทุกวิถีทางให้ได้มาซึ่งความต้องการนั้นๆ ซึ่งความต้องการที่กล่าวมานี้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพประกอบ 2



ภาพประกอบ 2 ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ระดับ
ที่มา : Maslow, Abraham M, 1954 : 90

จากภาพประกอบ 2 จะเห็นว่าความต้องการของมนุษย์นั้นย่อมมีความต้องการตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่ความต้องการในลำดับขั้นต่ำสุดที่ต้องได้รับการตอบสนองเสียก่อน บุคคลจึงสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการในขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
2. ความต้องการความปลอดภัย เมื่อความต้องการด้านร่างกายได้รับการบำบัดแล้ว สุขภาพที่ดี ความปลอดภัยจากภัยอันตรายจะเป็นความต้องการถัดไป
3. ความต้องการทางเป็นความต้องการที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่น รวมทั้งมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น
4. ความต้องการมีเกียรติ ชื่อเสียง และการยกย่องนับถือเป็นความต้องการให้คนอื่นยอมรับตนเองว่าเป็นคนสำคัญ มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป
5. ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในตนเอง เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว

จากทฤษฎีแรงจูงใจ สามารถเข้าใจถึงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล และสามารถคาดหวังได้ว่าบุคคลจะแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆได้ โดยที่ทฤษฎีแรงจูงใจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาในด้านร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการตามโครงการ และร่วมติดตามและประเมินผลในการทำงาน

1.3 รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

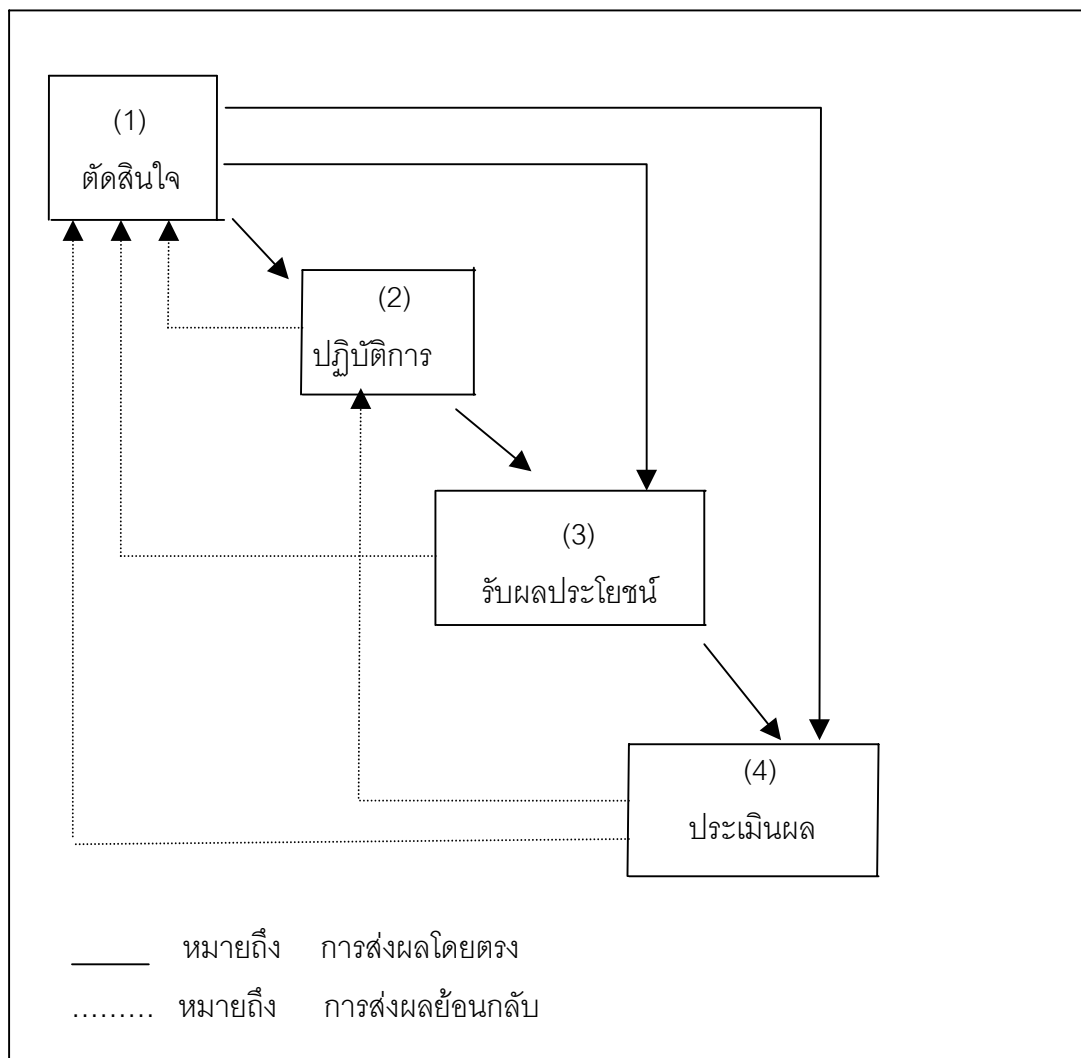
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมต่างๆนั้น จะต้องมีรูปแบบและลักษณะที่สำคัญตามที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึง ดังนี้

กรรณิกา ชมดี (2524 : 13) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมเป็น 10 ประการ คือ ร่วมประชุม ร่วมออกเงิน ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเป็นผู้นำ ร่วมสัมภาษณ์ ร่วมเป็นผู้ชักชวน ร่วมเป็นผู้บริโภค ร่วมเป็นผู้ริเริ่ม หรือผู้เริ่มการ ร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ปกรณีย์ ปรียากร (2530 : 64) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขและร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้มีบทบาทที่จะกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐาน
3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการ
4. เป็นผู้ได้ที่ได้รับความพอใจ และแรงจูงใจในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen และ Uphoff, 1980 : 222) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ดังแสดงในภาพประกอบ 3



ภาพประกอบ 3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff
 ที่มา : Cohen, John M and Uphoff, Norman T, 1980 : 222

จากภาพประกอบ 3 ที่ Cohen และ Uphoff เสนอไว้ จะเห็นได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการตัดสินใจมีความสำคัญมาก เนื่องจากมีผลต่อการปฏิบัติการ และจากการปฏิบัติการก็มีผลกระทบต่อการรับผลประโยชน์และการประเมินผล ขณะเดียวกันการตัดสินใจมีผลโดยตรงต่อการรับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (2543 : 11) ได้แยกการมีส่วนร่วมไว้หลายระดับตามความหนักเบาของการเกี่ยวข้อง ดังนี้

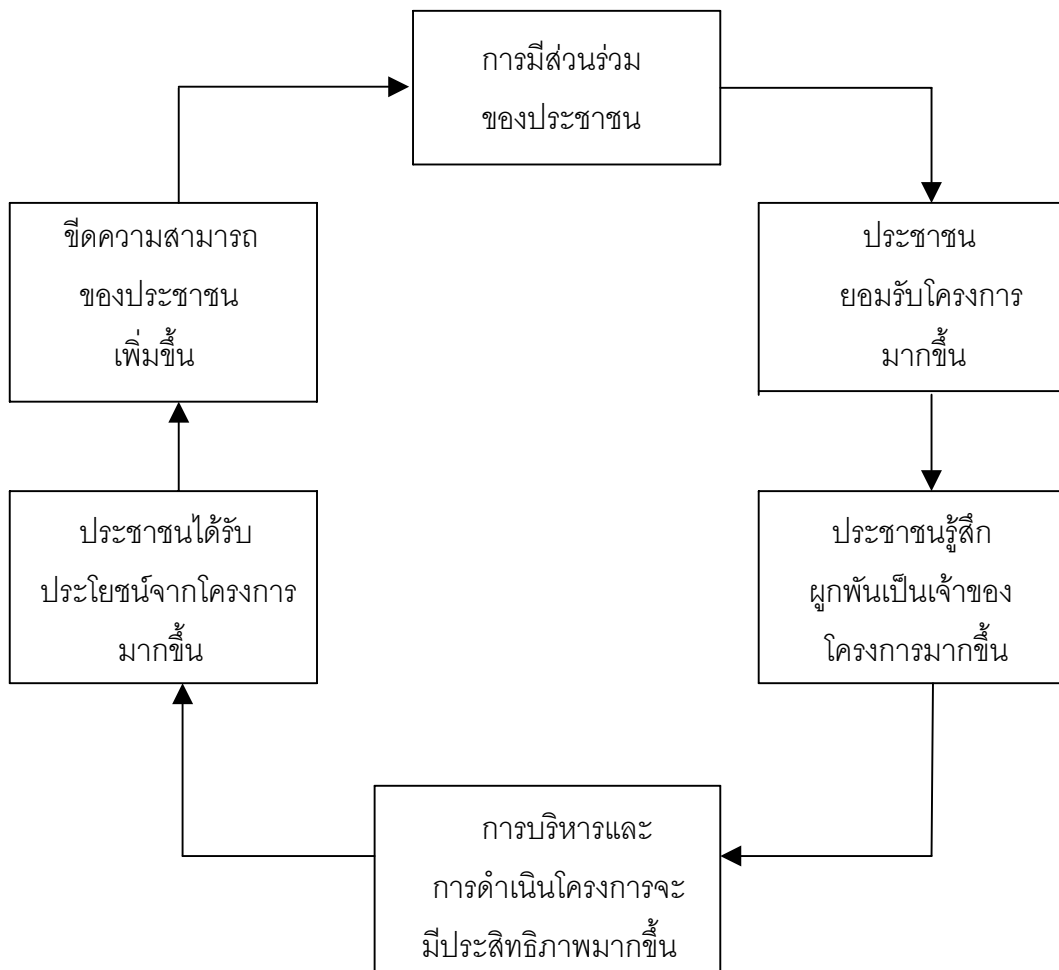
1. แบบการจัดการคนให้เข้าร่วม โดยคัดเลือกจากตัวแทนของประชาชน ไม่ได้มีการเลือกตั้ง และไม่มีอำนาจอะไร
2. แบบตอบสนองหรือค่อยเป็นค่อยไป ผู้เชี่ยวชาญจากส่วนกลางบอกว่าจะต้องทำอะไร ไม่มีการสะท้อนความเห็นจากประชาชน
3. แบบการขอคำปรึกษาหารือโดยองค์กรภายนอกเป็นผู้ระบุปัญหา และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และควบคุมการวิเคราะห์ข้อมูลโดยไม่ได้รับฟังความคิดเห็นของประชาชน
4. แบบการร่วมตามหน้าที่ หรือภารกิจที่กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยรวมเป็นกลุ่ม เพื่อช่วยวิเคราะห์ปัญหาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ประชาชนอาจเข้าร่วมอย่างแข็งขัน ร่วมตัดสินใจ แต่คำตอบหลักสุดท้ายมักกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว โดยหน่วยงานภายนอก
5. แบบแข็งขัน ร่วมในการวิเคราะห์ และพัฒนาแผนปฏิบัติการ และศักยภาพของกลุ่มองค์กรท้องถิ่น โดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ใช้วิธีการที่หลากหลายจากหลายสาขา
6. แบบสมัครใจทำเอง ประชาชนเป็นผู้คิดริเริ่มได้อย่างอิสระ ประชาชนอาจติดต่อประสานหน่วยงานภายนอกมาช่วยแนะนำ โดยยังสามารถควบคุมการจัดการและใช้ทรัพยากรได้

1.4 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นั้นจะต้องคำนึงถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ซึ่งได้มีนักวิชาการแสดงความเห็นไว้ ดังนี้

สมยศ ทุงหว่า (2534 : 219) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนสรุปได้ว่า เป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนพึ่งพาตนเอง ช่วยให้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของเขา จะทำให้หันคน มีอำนาจต่อรองมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ และการ

เมือง รวมทั้งช่วยพัฒนาประชาธิปไตยโดยสร้างสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนสรุปเป็นแผนภาพที่จะช่วยให้เข้าใจได้ชัดเจนดังภาพประกอบ 4



ภาพประกอบ 4 แบบจำลองแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน
ที่มา : สมยศ ทุงหว่า, 2534 : 219

จากภาพประกอบ 4 จะเห็นว่าการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นของตนเองนั้น ย่อมทำให้ประชาชนรู้สึกมีความผูกพันและพร้อมที่จะทำกิจกรรมต่างๆด้วยความเต็มใจ และในที่สุดการบริหารงานและดำเนินโครงการต่างๆภายในชุมชนก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับความสำคัญของการมีส่วนร่วม พอจะสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อการดำเนินงานหลายประการ โดยเฉพาะการทำให้ประชาชนยอมรับโครงการ และสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนด ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากกิจกรรมต่างๆเหล่านั้นตรงกับความต้องการของประชาชน อีกทั้งยังช่วยในการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการช่วยเหลือตนเอง อันเป็นการนำไปสู่การพึ่งตนเอง

1.5 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาท้องถิ่นจะต้องพัฒนาเป็นไปตามขั้นตอนเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน และสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน ในส่วนนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

แนว โสทธิพันธุ์ (2534 : 13-14) ได้กำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน คือ

1. การมีส่วนร่วมคิด
2. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการตามโครงการ
4. การมีส่วนร่วมติดตามผลและประเมินผล

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 272-273) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่างๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของประชาชน เนื่องจากมีเหตุผลพื้นฐาน คือชาวชนบทประสบปัญหาอยู่ยงปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา ควรเป็นประชาชนในชุมชนไม่ใช่บุคคลภายนอก เพื่อให้เหมาะสมกับทรัพยากรและศักยภาพในการพัฒนาชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะการร่วมแรงทำกิจกรรม จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึก ร่วมกันในการเป็นเจ้าของผลงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อค้นคว้าหาข้อดีและข้อบกพร่องที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งนำมาเป็นบทเรียนในการแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

อรพินท์ สุทธิพันธ์ (2533 : 13-14) และกองพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน (2543 : 14 -16) ได้กล่าวตรงกันว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีอยู่ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมคิด คือ ร่วมประชุมปรึกษาหารือในปัญหาและการกำหนดกิจกรรม วิธีการดำเนินงานเพื่อให้กิจกรรมได้ผลตามวัตถุประสงค์
2. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือ ต้องร่วมการตัดสินใจ เลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด
3. การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม คือ เข้าร่วมในกิจกรรมตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ ร่วมในการรับผลประโยชน์อันเกิดจากผลของกิจกรรมหรือการดำเนินงานของสมาชิกเอง
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ ร่วมในการประเมินผลการทำงานของตนกลุ่ม และประเมินสถานการณ์ภายนอกด้วย

1.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายทรรคนะด้วยกัน ดังนี้

ศุภฤกษ์ โรจนธรรม (2532 : 43) ได้กล่าวถึงปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนสรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพส่วนบุคคล
2. ปัจจัยทางสังคม เช่น การได้รับความรู้ การชักชวนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การชักชวนจากเพื่อนบ้าน ความเชื่อถือต่อผู้นำในหมู่บ้าน ความต้องการความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน ความต้องการยอมรับนับถือ

ไชย พรหมศรี (2533 : 77-81) ได้กล่าวถึง ปัจจัยการมีส่วนร่วมว่ามีหลายประการพอสรุปได้ดังนี้ คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำ ด้านการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ด้านความคาดหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์ ด้านโอกาสในการฝึกอบรม และด้านความผูกพัน

รีดเดอร์ (Reeder, 1980 : 2, อ้างถึงใน ทิพวรรณ สุขสุพันธ์, 2535 : 36) ได้สรุปปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเลือกวิธีการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง นอกจากนี้พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติ บุคคลหรือกลุ่มจะประพฤติตามแบบที่ตนคาดหมายว่าจะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น อีกทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตน

คาดหวังจากผู้อื่น การมองตัวเอง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆด้วยความรู้สึกที่ตนถูกบีบบังคับให้ทำ นิสัยและประเพณี บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะทางที่เกี่ยวกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำเช่นนั้นเท่าที่พวกเขาได้รับรู้มา

จากทฤษฎีของนักวิชาการที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า ปัจจัยของการมีส่วนร่วมจำแนกออกได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านสภาพส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ รายได้ ขนาดของครอบครัว การศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การได้รับการฝึกอบรม ต้องการยอมรับนับถือ ความขัดแย้ง โครงสร้างอำนาจผู้นำ เป็นต้น

2. แนวความคิดเกี่ยวกับโครงการ

2.1 ความหมายของโครงการ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “โครงการ” ไว้ ดังนี้

ประชุม รอดประเสริฐ (2535 : 3-5) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “โครงการ” ว่ามีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษ 2 คำ คือ Project และ Program คือโครงการเป็นกลุ่มกิจกรรมที่กำหนด เพื่อใช้ในการดำเนินงานตามแผน ส่วนรายการปฏิบัติงานหรือโครงการ หมายถึง รายละเอียดในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อดำเนินงานตามโครงการ สรุปว่า รายการปฏิบัติงานหรือโครงการ คือ ส่วนประกอบของโครงการ และโครงการแต่ละโครงการ คือส่วนประกอบของแผน

กมล ส่งวัฒนา (2531 : 6) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “โครงการ” หมายถึง งานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน ซึ่งงานหรือกิจกรรมดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยอิสระหน่วยหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์ วางแผน และนำไปปฏิบัติ พร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเวลา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้

ฐาปนา ฉันทไพศาล และ อัจฉรา ชีวะตระกูลกิจ (2542 : 2) อีกรหัสทางด้านแก้ว สงขาว (2530 : 1) ให้ความหมายของคำว่า “โครงการ” ตรงกันว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน โดยที่กิจกรรมหรืองานดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยอิสระหน่วยหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์วางแผน และนำไปปฏิบัติ พร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด

จากความหมายของคำว่า “โครงการ” พอจะสรุปได้ว่า โครงการเป็นแผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างมีระบบ โดยประกอบด้วยกิจกรรมย่อยหลายๆกิจกรรม ที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานและมีความคาดหวังที่จะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า จะต้องเริ่มจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในการดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน มีพื้นที่ในการดำเนินงาน เพื่อให้การบริการสนองความต้องการของกลุ่มบุคคลในพื้นที่ และต้องมีบุคคลหรือหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงานหรือโครงการ เป็นการกำหนดการปฏิบัติงานในรายละเอียดให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โครงการทุกโครงการมีเป้าหมายในการพัฒนาที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อการผลิตและการให้บริการ
2. เพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพของแผนงาน
3. เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการผลิต โดยปรับปรุงวิธีการที่มีอยู่ให้เหมาะสม

โครงการเป็นกิจกรรมที่ได้รับการจัดทำขึ้นมา แล้วนำไปดำเนินการเพื่อที่จะให้บรรลุถึงเป้าหมายของแผนงานที่กำหนดไว้ โครงการทุกโครงการที่กำหนดขึ้นต้องสอดคล้องและสนับสนุนแผนงาน มีรูปแบบการดำเนินงานที่ได้จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบ การดำเนินงานของโครงการจะต้องตกลงเป็นที่ยอมรับและรู้กันทุกฝ่าย โครงการทุกโครงการต้องมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ รวมทั้งจะต้องได้รับการสนับสนุนเอาใจใส่ดูแลจากผู้เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ ที่สำคัญโครงการจะต้องได้รับการตรวจสอบ และประเมินผลอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2.2 ส่วนประกอบและวงจรของโครงการ

โครงการใดๆที่กำหนดขึ้น ย่อมต้องประกอบด้วยขั้นตอนการรวบรวมความคิด เพื่อการสร้างโครงการ จนกระทั่งถึงส่วนประกอบสุดท้ายที่เป็นการควบคุม และประเมินผล การดำเนินงานโครงการที่เกิดขึ้น มีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อการแก้ไขปัญหาการพัฒนา และการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังได้มีผู้เสนอส่วนประกอบของโครงการ ดังนี้

สมพร แสงชัย และ สุนทร เกิดแก้ว (2522 : 27-28) กล่าวว่า ส่วนประกอบของโครงการมีโครงสร้างที่สำคัญ คือ การศึกษาสภาพแวดล้อม และปัญหาของโครงการ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการ การค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อให้โครงการบรรลุเป้าหมาย การจัดทำโครงการ การเสนอโครงการเพื่อการพิจารณา การเสนอบประมาณโครงการ การดำเนินงานตามโครงการ และการประเมินผลโครงการ

เทียนฉาย กิระนันท์ (2530 : 33) กล่าวว่า การจัดทำโครงการที่ดีต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของหน่วยงาน และเป็นวัตถุประสงค์หลักของแผนงานที่ได้กำหนดไว้แล้ว มีระบบและสมเหตุสมผล อ่านเข้าใจได้ วิเคราะห์ได้ มีใช้ประโยชน์ในการติดตามผลได้

กล่าวโดยสรุป โครงการทุกโครงการต้องประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ การวางแผนหรือการจัดเตรียมโครงการ การนำเสนอโครงการไปปฏิบัติ หรือการนำโครงการไปปฏิบัติ และตรวจสอบประเมินผลโครงการ ซึ่งแต่ละส่วนอาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้างแล้วแต่ธรรมชาติของโครงการที่จะถูกกำหนดขึ้น โครงการที่สลับซับซ้อนหรือโครงการใหญ่ อาจมีรายละเอียดมาก ส่วนโครงการเล็กๆอาจมีรายละเอียดน้อย

เดนนิส (Dennis A. Rondinelli, 1977 : 4 – 17, อ้างถึงใน สากล ขำยัง, 2537 : 14) ได้สรุปวงจรของโครงการ ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. **การระบุโครงการ (Project Identification)** หมายถึง การชี้ถึงปัญหาหรือเหตุผล ตลอดจนชื่อและวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดขึ้น เพื่อดำเนินงานหรือแก้ปัญหา

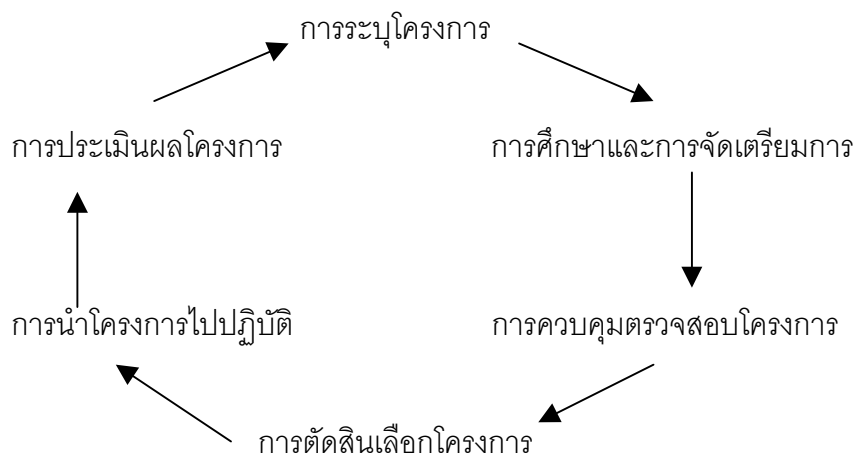
2. **การศึกษาและจัดเตรียมโครงการ (Project Preparation)** หมายถึง การวิเคราะห์หรือรวบรวมข้อมูลที่จะนำไปใช้เพื่อการวางแผนโครงการ

3. **การควบคุมตรวจสอบโครงการ (Project Appraisal)** หมายถึง การที่คณะผู้จัดทำและผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ วิเคราะห์และพิจารณาทุกลักษณะของโครงการอย่างละเอียด ก่อนที่จะนำโครงการไปใช้ เพื่อตัดสินใจเลือกโครงการหรือการปรับปรุงแก้ไขโครงการ

4. **การตัดสินใจเลือกโครงการ (Project Decision)** หมายถึง การที่ตัดสินใจนำเอาโครงการ ที่ได้รับการพิจารณาวิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วไปใช้ โดยขั้นตอนนี้จะรวมไปถึงการนำโครงการไปเสนอให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้บริหารระดับสูงกว่าตรวจสอบและอนุมัติ

5. **การนำโครงการไปปฏิบัติ (Project Implementation)** หมายถึง การจำแนกกิจกรรมออกเป็นส่วนย่อยๆ แล้วมอบหมายให้เป็นความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยภายในองค์การ

6. **การประเมินผลโครงการ (Project Evaluation)** หมายถึง การวิเคราะห์ผลของการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่เพียงใด ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของผลงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขโครงการ ซึ่งจะแสดงให้เห็นในภาพประกอบ 5



ภาพประกอบ 5 วงจรโครงการของ Dennis A. Rondinelli

ที่มา : สากล ขำยัง, 2537 : 14

จากภาพประกอบ 5 จะเห็นได้ว่าวงจรโครงการของ Dennis A. Rondinelli ตั้งแต่ขั้นการระบุโครงการ ถึงขั้นการประเมินโครงการ จะเห็นได้ว่าทุกกระบวนการนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินงานโครงการทั้งสิ้น จำเป็นต้องวิเคราะห์และพิจารณาทุกโครงการพัฒนาต่างๆอย่างละเอียดเพื่อให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สุวัฒน์ พัฒนไพฑูริย์ (2533 : 22) และแก้ว สงขาว (2530 : 6-9) อธิบายตรงกันว่า โครงการส่วนใหญ่มักจะมีขั้นตอนความก้าวหน้าที่คล้ายคลึงกันตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ เรียกขั้นความก้าวหน้านี้ว่า “วงจรชีวิตของโครงการ” ชั้นแรก ได้แก่ ชั้นเริ่มต้น ซึ่งจะมีการเลือกผู้จัดการทำหน้าที่รับผิดชอบโครงการนั้น จากนั้นจะจัดให้มีพนักงานและทรัพยากร แล้วจึงทำการจัดทำแผนงาน หลังจากนั้นโครงการจะถูกดำเนินการไปตามขั้นตอนที่วางไว้ ทำให้โครงการก้าวหน้าขึ้นจนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ นอกจากนี้ แก้ว สงขาว (2530 : 6-9) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การที่จะเปลี่ยนแปลงรายละเอียดต่างๆ ของโครงการนั้น จะต้องได้รับอำนาจก่อนจึงจะทำได้

2.3 ลักษณะของโครงการที่ดี

ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ (2538 : 16) กล่าวว่า ลักษณะของโครงการที่ดีต้องประกอบด้วยควมมีเอกภาพ (Discreteness) มีวัตถุประสงค์ (Objective) มีการกำหนดรูปแบบ

การปฏิบัติงานที่สอดคล้องกัน (Coherent organized action) สถานที่ตั้ง (Location) และมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด (Scheduled beginning and terminal point)

สากล ชำยัง (2537 : 16) กล่าวว่า โครงการเป็นแผนงานที่จัดทำขึ้น เพื่อการปฏิบัติภารกิจขององค์การให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโครงการที่จัดขึ้นเป็นโครงการที่ดี หมายถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และผลตอบแทน ที่องค์การหรือหน่วยงาน จะได้รับอย่างคุ้มค่าอันจะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานในที่สุด โครงการที่ดีนั้นควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สามารถแก้ปัญหาขององค์การหรือหน่วยงานได้
2. มีรายละเอียด วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถดำเนินงาน
3. รายละเอียดของโครงการต้องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน คือ วัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับปัญหาหรือหลักการและเหตุผล วิธีการดำเนินงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
4. สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมส่วนใหญ่ และนโยบายของประเทศ
5. รายละเอียดของโครงการต้องเข้าใจง่าย และสามารถดำเนินตามโครงการ
6. เป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ สอดคล้องกับแผนงานหลักขององค์การและสามารถติดตามประเมินผลได้
7. โครงการจะต้องกำหนดขึ้นจากข้อมูลที่มีความเป็นจริง และเป็นข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์หรืออย่างรอบคอบแล้ว
8. โครงการต้องได้รับการสนับสนุนทั้งด้านทรัพยากรอย่างเหมาะสม และทางด้านการบริหารอย่างแท้จริง
9. โครงการต้องมีระยะเวลาในการดำเนินงาน กล่าวคือ จะต้องระบุถึง วันเวลาที่แล้วเสร็จอย่างแน่ชัด

ในการดำเนินโครงการต่างๆ ฟังระลึกเสมอว่า แม้โครงการที่กำหนดขึ้น จะเป็นโครงการที่มีลักษณะดีแต่ตัวของโครงการไม่อาจแก้ปัญหาต่างๆที่ต้องเขียนโครงการขึ้นเพื่อดำเนินการได้ทั้งหมด เพราะยังมีส่วนประกอบหรือปัจจัยอื่นอีกมากมายที่อาจทำให้การดำเนินงานของโครงการบรรลุถึงเป้าหมายอย่างด้อยประสิทธิภาพ หรือแม้แต่ผลของโครงการจะดี ก็อาจนำไปใช้ได้น้อย เพราะภาวะการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป

3. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

3.1 ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนาประเทศ เป็นเป้าหมายที่สำคัญของรัฐบาล ผู้บริหารประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายต้องการ การพัฒนาไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

วิทยากร เชียงกูร (2527 : 17-18) และอภิชาติ พันธเสน (2539 : 5) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ตรงกันว่า หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ ประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบ นอกจากนี้จะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางด้านวัตถุเพื่อสนองตอบความต้องการทางด้านร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2541 : 5) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา หมายถึง “ทำให้เจริญ” ซึ่งตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้กันอย่างกว้างขวางคือคำว่า “to develop” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิม หรือก้าวหน้าถึงขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ

เฟรด ริกส์ (Fred W. Riggs, 1970 : 74, อ้างถึงใน อาทรรุ คุระวรรณ, 2539 : 17) มีความเห็นว่าแนวคิดหลักของคำว่า “การพัฒนา” อยู่ที่การเพิ่มขีดความสามารถของสังคมมนุษย์ในอันที่จะกำหนดรูปแบบสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านกายภาพคนและวัฒนธรรม โดยกระทำในลักษณะการรวมกลุ่มของสังคมไทยไม่ใช่แยกเป็นคณะบุคคล

จากความหมายของการพัฒนาข้างต้น แม้ว่าความพยายามในการกำหนดความหมายของการพัฒนาจะผูกพันอยู่กับอุดมการณ์หรือปทัสถานทางความคิด ค่านิยมของคน และการให้คุณค่าทางสังคมที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ในความหมายที่ชัดเจนนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลง และสรรค์สร้างความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมทางสังคม ความเสมอภาคในการเมือง การธำรงรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศใดประเทศหนึ่ง ด้วยวิธีการบริหารที่เหมาะสม เพื่อบรรลุเป้าหมายในการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในประเทศนั้นให้ดีขึ้น มีคุณภาพในการจัดสรร การกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้นด้วย ตลอดจนให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

3.2 แนวทางการพัฒนา

การที่จะให้บรรลุเป้าหมายได้ไม่ใช่เรื่องง่าย รัฐบาลจำเป็นต้องพยายาม ค้นหาวิธีการพัฒนาที่ดีที่สุด แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หมายถึง การที่ผู้บริหารโครงการ สามารถจะประยุกต์หลักการและแนวความคิดของการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ของตน สามารถแบ่งแนวทางการพัฒนาได้ 3 แนวทาง ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-Down Approach) เป็นแนวทางการพัฒนาที่รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเป้าหมาย และกลยุทธ์ในการ บริหารโครงการพัฒนา ให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม พัฒนาการเมือง การใช้ เทคโนโลยี ตลอดจนการเปิดตลาดการค้าภายในและต่างประเทศอย่างกว้างขวาง

2. แนวทางการพัฒนาจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-Up Approach) มี จุดมุ่งหมายในการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่น และทักษะของประชาชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะ ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของคน และเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาเพื่อ พึ่งตนเองของชุมชนและประเทศในเวลาต่อไปด้วย

3. แนวทางการพัฒนาแบบผสม เป็นแนวทางที่มุ่งประสานนโยบาย ยุทธวิธี กระบวนการ และทรัพยากรต่างๆ ให้สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อแก้ไขปัญหา และยก ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งมีการ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2540 : 76)

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาเน้นความสำคัญของประชาชนก็คือการ ที่ประชาชนมีบทบาทในกระบวนการพัฒนาในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมใช้ ประโยชน์ในกระบวนการพัฒนา โดยเน้นความสำคัญที่ประชาชนในกระบวนการพัฒนาได้รับความ สนใจอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน และถือว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม โดยเฉพาะการ พัฒนาชนบทในเรื่องนี้เกี่ยวกับบทบาทของประชาชน ในกระบวนการพัฒนา

4. แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

4.1 ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติเป็นผลของความรู้สึกทางใจที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเอียงไป ในทางใดทางหนึ่ง ทัศนคติจึงเป็นนามธรรมอย่างหนึ่งที่ส่งผลสะท้อนมาสู่พฤติกรรมของคน ฉะนั้น พฤติกรรมของมนุษย์ คือ การแสดงออกของทัศนคติ ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ ความรู้ ความคิดความเชื่อ และการเรียนรู้ร่วมเป็นภูมิหลังของบุคคล มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัด ความของคำว่า “ทัศนคติ” แตกต่างกันไป ดังนี้

ถวิล ธาราโกชน (2526 : 59) ได้กล่าวถึงความหมายของทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความรู้สึกนั้นอาจจะเป็นไปในทางที่พอใจหรือไม่พอใจก็ได้

นิวคอมบ์ (Newcomb, อ้างถึงใน อัมพา อภรณ์ทิพย์, 2542 : 10) กล่าวว่า ทัศนคติของบุคคลขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับมา อาจแสดงออกมาทางพฤติกรรม 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ทัศนคติทางบวก (Positive Attitude) แสดงออกในลักษณะพึงพอใจ เห็นด้วย หรือชอบ จะทำให้บุคคลอยากกระทำ อยากได้ อยากเข้าไปใกล้สิ่งนั้น

2. ทัศนคติทางลบ (Negative Attitude) แสดงออกในลักษณะไม่พึงพอใจ และไม่เห็นด้วย หรือไม่ชอบ จะทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย ซิงซัง ต้องการหนีให้ห่างจากสิ่งนั้น

จากความหมายของทัศนคติที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะแสดงให้เห็นในรูปของคำพูดหรือพฤติกรรมที่สะท้อนทัศนคตินั้นๆแตกต่างกันไปในรูปของการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ดีหรือไม่ดี โดยทัศนคติไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ รวมทั้งการอบรมสั่งสอนเมื่อเยาว์วัย

4.2 องค์ประกอบของทัศนคติ

มิลตัน และคาร์ล (Miltion J. Rosenberg and Carl Hovland, 1960 : 1, อ้างถึงใน อัมพา อภรณ์ทิพย์, 2542 : 12) สรุปองค์ประกอบที่วัดทัศนคติออกเป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง อารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความชอบหรือไม่ชอบ ถูกใจหรือไม่ถูกใจ เป็นต้น เป็นเรื่องของความแตกต่างกันตามแต่บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Component) หมายถึง ความเชื่อ หรือแนวคิด หรือการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นไปได้ทั้งในแง่ลบหรือบวก เช่น ดีหรือไม่ดี เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดจากกลุ่มสังงานมาสู่บุคคล

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง ความโน้มเอียงในการปฏิบัติทางใดทางหนึ่งต่อสิ่งไว้ เช่น สนับสนุนหรือไม่สนับสนุน

4.3 หน้าที่ของทัศนคติ

ทัศนคติเป็นสิ่งที่เชื่อมระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม และเป็นสิ่งชี้วัดความคิดเห็นทางสังคมได้เป็นอย่างดี (Social Indicator) การทราบทัศนคติของผู้อื่นทำให้เรารู้ว่า เราควรปฏิบัติต่อเขาอย่างไร ส่วนการรู้ทัศนคติของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้เรารู้ว่าบรรยากาศของสังคมเป็นอย่างไร

ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นก็เช่นเดียวกัน การรู้ทัศนคติของประชาชน จะช่วยให้ผู้ดำเนินงานในโครงการพัฒนาสามารถทำงานได้ง่ายขึ้นยิ่ง ทั้งนี้เพราะทัศนคติมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคน ผู้ดำเนินโครงการสามารถใช้ความรู้ด้านทัศนคติทำนายพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์กรได้ ถ้าเราเข้าใจถึงหน้าที่ของทัศนคติเหล่านี้ จะช่วยให้เราสามารถทำนายพฤติกรรมของผู้อื่นได้แม่นยำขึ้น และเมื่อเราต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเขา ก็สามารถทำได้ทุกทาง (สุพิน เกษาคุปต์, 2536 : 49)

5. แนวความคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ (Decentralization Theory)

การกระจายอำนาจเป็นนโยบายใหม่ของรัฐบาลสมัยใหม่ ที่นับว่ามีความสำคัญต่อการปกครองประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะในสภาพการณ์ปัจจุบัน รัฐที่เคยใช้หลักการรวมอำนาจ (Centralization) ในการปกครองประเทศ ไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึงกัน ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานของประชาชนในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไปทั้งด้านภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม นโยบายด้านการกระจายอำนาจ จึงถูกนำมาใช้ในการปกครองประเทศอย่างแพร่หลายในรูปแบบของการปกครองท้องถิ่น (Local Self Government) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) กับ การปกครองท้องถิ่น (local government) เป็นสิ่งที่ควบคู่กันเสมอ เปรียบเสมือนเหรียญที่มีสองด้าน กล่าวคือ เมื่อมีนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองประเทศ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม ต้องมีรูปแบบของการปกครองท้องถิ่น ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมขึ้นมารองรับนโยบายดังกล่าว (อาทร คุระวรรณ, 2539 : 19) ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพของแนวความคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอเสนอหลักการของการกระจายอำนาจและรูปแบบของการปกครองท้องถิ่น ดังนี้

5.1 ความหมายของการกระจายอำนาจ

คำว่า “การกระจายอำนาจ” นั้นได้มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไป ซึ่งนักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมาย ดังนี้

อุทัย หิรัญโต (2523 : 13-15) ได้อธิบายถึงความหมายของการกระจายอำนาจ (Decentralization) ตามความหมายของวิชารัฐศาสตร์ว่าเป็นการบริหารที่รัฐบาลส่วนกลางกระจายอำนาจบริหารให้แก่หน่วยการปกครองท้องถิ่นมีอำนาจอิสระที่จะดำเนินกิจการภายในขอบเขตของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐบาลส่วนกลาง ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้การบริหารเกิดความรวดเร็ว และส่งเสริมความคิดริเริ่มของประชาชน

กระมล ทองธรรมชาติ (2532 : 4) ได้อธิบายถึงความหมายของการกระจายอำนาจ หมายถึง การที่รัฐในส่วนกลางยินยอมมอบอำนาจการปกครองและการบริหารในกิจการต่างๆ ให้กับประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ โดยประชาชนจะเลือกผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ดังกล่าว

จากความหมายของการกระจายอำนาจ สามารถสรุปว่า การกระจายอำนาจ หมายถึง การปกครองในท้องถิ่นที่มีการมอบอำนาจการบริหารและการปกครองจากส่วนกลางให้กับหน่วยการปกครองท้องถิ่นปฏิบัติการในขอบเขตอำนาจของตนเอง และมีเจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนเองมาดำเนินการ

5.2 หลักการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่นจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้ที่มีบทบาทในการบริหารงานและดำเนินการจะต้องคำนึงถึงหลักการในการกระจายอำนาจเป็นสำคัญ ซึ่งหลักการกระจายอำนาจที่ดัดนั้น ประกอบด้วยหลักการ ดังนี้

วิญญู อังคนารักษ์ (2519 : 4, อ้างถึงใน อีรพรรณ เทพรัักษ์, 2542 : 13) ได้กล่าวถึงหลักการกระจายอำนาจว่าเมืองคัมภ์ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. มีความเป็นนิติบุคคล (Artificial Person) นั่นคือ จะต้องมีการเป็นนิติบุคคลต่างหาก เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งองค์กรเหล่านี้ต้องมีงบประมาณ ทรัพย์สิน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นของตนเอง

2. มีอำนาจอิสระในการบริหารงาน (Autonomy) ถือเป็นหลักการสำคัญของการกระจายอำนาจ เพราะถ้าไม่มีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ต้องรอรับคำสั่งจากรัฐบาลอยู่เสมอ องค์กรนี้ก็จะมีความเหมือนกับการปกครองส่วนภูมิภาค

3. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเลือกผู้บริหาร และผู้ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ อาจทำได้หลายระดับ ขึ้นอยู่กับความสามารถและความสนใจของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อที่จะได้มีโอกาสเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมในท้องถิ่นของตนเอง

4. มั่งบประมาณของตนเอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการมอบหมายอำนาจการตัดสินใจให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด ตั้งแต่การวางแผนปฏิบัติงาน จัดเก็บรายได้ บริหาร และบริการประชาชนในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ

5.3 การกระจายอำนาจกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า การกระจายอำนาจให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสปกครองตนเองถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องปฏิบัติ เพื่อให้ท้องถิ่นได้มีการพัฒนาอย่างแท้จริง

ประหยัด หงษ์ทองคำ (2537 : 122-131) กล่าวว่า การกระจายอำนาจเป็นกิจกรรมที่ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการรับภาระหน้าที่บางประการจากรัฐ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้นต้องพิจารณาถึงความสามารถและความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นคู่กับการกระจายอำนาจ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นได้แก่

1. ความพร้อมด้านการเงินการคลังของท้องถิ่น ถ้าองค์กรใดไม่มีปัญหาด้านการเงิน องค์กรนั้นย่อมมีโอกาสที่จะปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ความพร้อมของประชาชนในด้านการเมือง ต้องพิจารณาถึง ความรู้ทางการเมืองเบื้องต้น หรือการปกครองตนเองของประชาชน เช่น การตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิในการเลือกตั้งโดยไม่เห็นแก่อำมีสินจ้างหรือเห็นแก่พวกพ้อง
3. ความพร้อมของประชาชนในการบริหารกิจการในหน้าที่ ประชาชนในท้องถิ่นที่จะรับการกระจายอำนาจได้นั้น จะต้องมีความรู้ความสามารถที่จะรับผิดชอบงานในหน้าที่ได้อย่างดี มิฉะนั้นการกระจายอำนาจจะเป็นผลร้ายแก่ท้องถิ่น

6. รูปแบบการปกครองท้องถิ่นแบบองค์การบริหารส่วนตำบล

6.1 ประวัติความเป็นมาขององค์การบริหารส่วนตำบล

วิญญู อังคนารักษ์ (2542 : 37-43) กล่าวว่า องค์การบริหารส่วนตำบลได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2499 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และได้พัฒนาเป็นโครงการพัฒนาเมือง ซึ่งเน้นการวางรากฐานระดับตำบล หมู่บ้าน แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในที่สุดรัฐบาลได้ริ่ฟื้นขึ้นมาใหม่ใน พ.ศ. 2537 โดยได้จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มรูปแบบและมีการพัฒนาก้าวหน้าเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครอง

ในระบบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับ โกวิทช์ พวงงาม (2539 : 2) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ว่าหลังจากที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงฐานะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล 2 รูปแบบ คือ สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งปัจจุบันได้ประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสิ้น 6,747 แห่งทั่วประเทศ (กรมการปกครอง, 2543 : 44-45)

6.2 บทบาทความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบล

บทบาทสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ บทบาทในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมอาชีพ โครงสร้างพื้นฐาน สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับประโยชน์จากการพัฒนาตำบล ซึ่งตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และเป็นส่วนราชการของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีบทบาทต่อการพัฒนาการทางการเมือง การปกครองของประเทศที่ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองของท้องถิ่น (กรมการปกครอง, 2539 : 14-15)

6.3 โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล

สำหรับโครงสร้างการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 กำหนดให้ตำบลโดยมีกำนัน ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลนั้น มีอำนาจหน้าที่ปกครองราษฎร โดยมีคณะกรรมการตำบลมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อกำนันเกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน

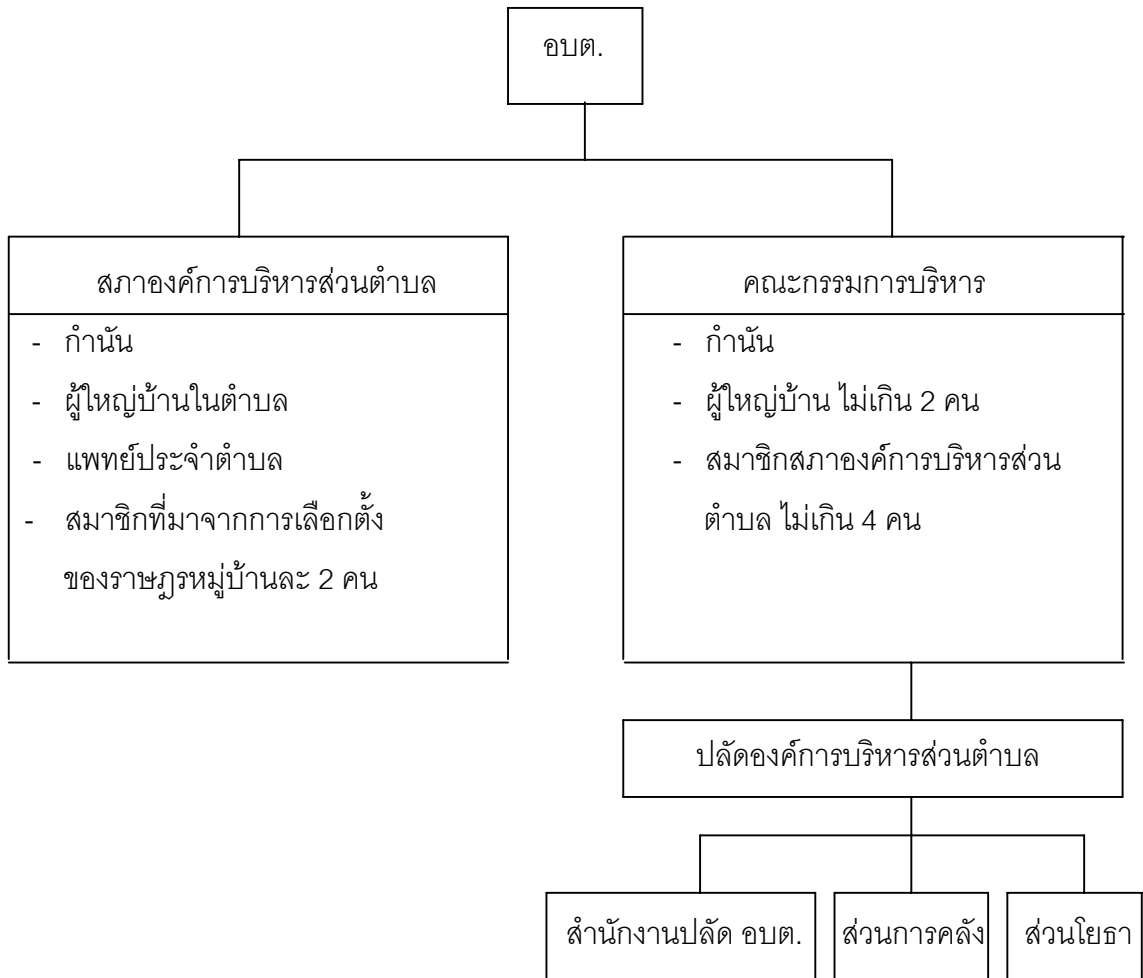
ในส่วนของ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 จะมีสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีสมาชิก 2 ประเภท ดังนี้

1. สมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบล
2. สมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในแต่ละหมู่บ้านในตำบลนั้นหมู่บ้านละ 2 คน

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจะเลือกคณะบุคคลขึ้นมาเป็นคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน และสมาชิกซึ่งได้รับการเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน นอกจากนี้สภาองค์การบริหารส่วนตำบล จะเลือกสมาชิก

ด้วยกันเป็นประธานสภาคนหนึ่ง รองประธานคนหนึ่ง และเลขานุการคนหนึ่ง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องไม่เป็นคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเวลาเดียวกัน ในส่วนของคณะกรรมการบริหารในระยะ 4 ปีแรก จะมีกำหนดเป็นประธานโดยตำแหน่ง และสมาชิกจะเลือกเลขานุการ กรรมการบริหารคนหนึ่ง หลังจากนั้นทั้งประธานกรรมการและเลขานุการก็จะมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก (กรมการปกครอง, 2539 : 5)

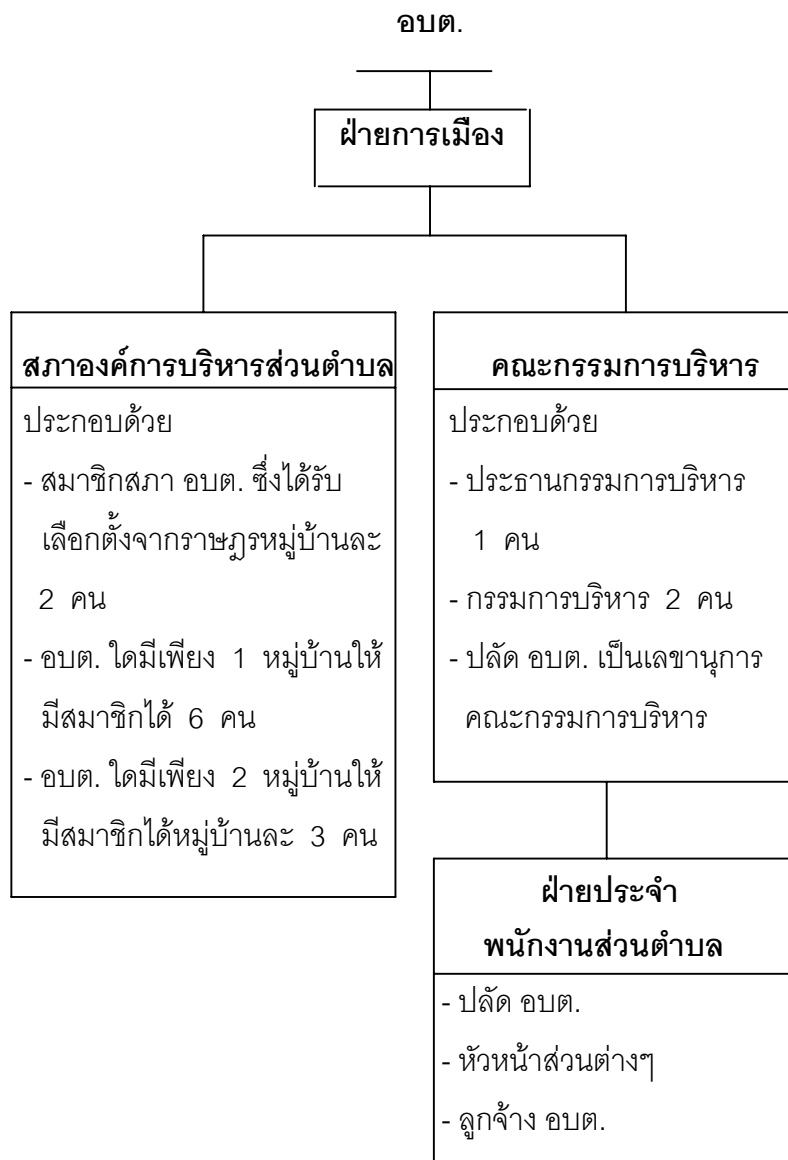
ส่วนคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยกำนัน และผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน โดยการแต่งตั้งของนายอำเภอ และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับการเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน ตามมติของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพให้เห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงระหว่างโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ดังภาพประกอบ 6 และโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2542 ดังภาพประกอบ 7



ภาพประกอบ 6 โครงสร้างขององค์การบริหารงานส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบล
และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

ที่มา : อาทร คุระวรรณ, 2539 : 30





ภาพประกอบ 7 โครงสร้างขององค์การบริหารงานส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2542

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2542 : 2

6.4 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ทั่วไป ในการพัฒนาตำบล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
2. อำนาจหน้าที่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งมีหน้าที่ต้องทำดังนี้
 - 2.1 จัดให้มีและบำรุงทางน้ำและทางบก
 - 2.2 รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล
 - 2.3 ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
 - 2.4 ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
 - 2.5 ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
 - 2.6 ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
 - 2.7 คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 2.8 บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรม
 - 2.9 ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยการจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร
3. อำนาจหน้าที่ซึ่งกฎหมายไม่บังคับ แต่อาจจัดทำได้ ดังนี้
 - 3.1 ให้มีน้ำเพื่ออุปโภค และการเกษตร
 - 3.2 ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
 - 3.3 ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
 - 3.4 ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ
 - 3.5 ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
 - 3.6 ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครัวเรือน
 - 3.7 บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
 - 3.8 การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสมบัติของแผ่นดิน
 - 3.9 หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
 - 3.10 ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
 - 3.11 กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
 - 3.12 การท่องเที่ยว

3.13 การฝังเมือง

3.14 ออกข้อบังคับเพื่อใช้บังคับในตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

3.15 กิจกรรมนอกเขตที่ปฏิบัติร่วมกับองค์กรอื่น ซึ่งเกี่ยวเนื่องอยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนเอง (พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 : 18–21)

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จำแนกได้เป็น 3 ส่วน คือ อำนาจหน้าที่ทั่วไป อำนาจหน้าที่ที่กฎหมายบังคับให้ต้องกระทำ และอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายไม่บังคับให้กระทำ แต่อาจจะกระทำได้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหาดใหญ่ จะต้องปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนด แต่จะต้องคำนึงถึงสภาพของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

7. แนวคิดและหลักการวางแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล

ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2541 ได้ระบุไว้ว่า การที่จะเข้าใจการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่างๆที่ อบต.ได้จัดทำ จำเป็นที่จะต้องทราบถึงแนวความคิด และหลักการการวางแผนพัฒนาตำบลของ อบต.ในการจัดทำโครงการพัฒนาต่างๆของ อบต. จะมีการจัดทำตามแผนพัฒนาตำบล ทั้งนี้ในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การปกครองท้องถิ่น จะต้องมีการระดมความคิดจากตัวแทนแต่ละหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกอบต.ในการระบุนโยบาย ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และนำมาเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อที่จะได้วางแผนหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด

การวางแผนพัฒนาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ได้ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไป เล่ม 115 ตอนพิเศษ 64ง วันที่ 24 กรกฎาคม 2541 ในหมวดที่ 4–8 ว่าด้วยเรื่องระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 สามารถสรุปขั้นตอนและองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนา อบต.ได้ ดังนี้ (อุมาพร มุณีแนม, 2543 : 29–36)

องค์การวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย 2 ฝ่าย คือ

1. คณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

1.1 โครงสร้างของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย

1. ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกรรมการ
2. กรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลทุกคน กรรมการ
3. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลคัดเลือกไม่เกิน 3 คน กรรมการ
4. ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำองค์กรภาคเอกชน หรือองค์กรประชาชนที่คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคัดเลือกจำนวนไม่เกิน 5 คน กรรมการ
5. กำนันในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการ
6. ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล กรรมการ
7. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการและเลขานุการ
8. หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้ที่ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมอบหมาย กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

1.2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

1. กำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ การผังเมือง ปัญหาของ อบต. และให้คำปรึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น
2. เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา การพิจารณาให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาและติดตามประเมินผลแผนพัฒนา
3. ให้ความเห็นชอบร่างแผนพัฒนา

2. คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

2.1 โครงสร้างของคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย

1. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกรรมการ
2. รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าสำนักงาน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และหัวหน้าส่วนการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกส่วน กรรมการ

3. ผู้มีความรู้ด้านการวางแผนพัฒนาที่คณะกรรมการ

พัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลคัดเลือก

จำนวนไม่เกิน 3 คน

กรรมการ

4. พนักงานส่วนตำบลที่ได้รับมอบหมาย

กรรมการและเลขานุการ

2.2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

1. กำหนดแผนงาน โครงการให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล
2. วิเคราะห์และประสานแผนงานโครงการท้องถิ่น
3. จัดทำร่างแผนพัฒนา

7.1 การจัดทำแผนพัฒนา

เมื่อ อบต. ได้จัดทำแผนพัฒนาตำบลโดยผ่านกระบวนการจัดทำแผนแล้ว ต้องมีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าวที่ต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด โดยในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะผู้ทำงาน 3 ฝ่าย ดังนี้

1. ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล
2. ได้รับความเห็นชอบจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
3. ได้รับอนุมัติจากประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาตำบล ขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยตรง ไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยไว้ แต่มีงานวิจัยที่พอจะนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

จักรพงษ์ ทองเพชร (2538 : 130-131) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาจังหวัดที่ใช้งบประมาณตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสตูล” พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาจังหวัดที่ใช้งบประมาณตามข้อเสนอของ ส.ส. ระหว่างเพศชายกับเพศหญิง มีความแตกต่างเพียง 1 ด้าน ได้แก่ ด้านร่วมตัดสินใจ ส่วนด้านอื่นไม่พบความแตกต่าง ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 39 ปี อายุ 40 – 60 ปี และอายุมากกว่า 60 ปี มีความแตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านร่วมตัดสินใจและด้านร่วมติดตามผลและประเมินผล ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ป.4 ระดับ ป.4 – ป.6 และระดับสูงกว่า ป.6

มีความแตกต่างกันเพียง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่วมคิด ด้านร่วมตัดสินใจ และด้านร่วมติดตามและประเมินผล ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 2,000 บาท รายได้เฉลี่ย 2,001 – 3,000 บาท และรายได้เฉลี่ย 3,001 ขึ้นไปมีความแตกต่างกันเพียง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านร่วมตัดสินใจและด้านร่วมปฏิบัติการตามโครงการ ประชาชนที่มีความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นไม่เกิน 5 ปี อาศัยอยู่ 6 – 10 ปี และอาศัยอยู่ 11 ปีขึ้นไป ไม่มีความแตกต่างกันทั้ง 4 ด้าน ประชาชนที่เป็นผู้นำหรือเคยเป็นผู้นำท้องถิ่นกับประชาชนที่ไม่เป็นหรือไม่เคยเป็นผู้นำท้องถิ่น มีความแตกต่าง 4 ด้าน

กรรณิกา ชมดี (2524 : 153-154) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่าประเภทของการมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมประชุมมากที่สุด รองลงมาคือ ร่วมออกแรง ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ กำนัน รองลงมา คือ พัฒนาการ และพบว่าปัจจัยด้านเพศ ปัจจัยด้านระยะเวลาที่ประกอบอาชีพในหมู่บ้าน และการเคยเป็นสมาชิกในกลุ่มอื่นมาก่อน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ส่วนปัจจัยด้านอายุ การศึกษา สถานภาพสมรส ตำแหน่ง จำนวนที่ดินที่ถือครองและรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ส่วนปัจจัยที่จูงใจที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยด้านเกียรติและความต้องการอาชีพใหม่ๆ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม การชักจูงจากเพื่อนสมาชิก การมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนสมาชิก การมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ และความต้องการเงินทุน ไม่มีส่วนความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

อุษาน วุฒิกกรรมรักษา (2526 : 109-113) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยในทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รางวัลดีเด่นของตำบลคิ่งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” พบว่าเพศชายเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนมากกว่าเพศหญิง ทั้งเพศชายและเพศหญิงเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการมากที่สุด แต่เข้าร่วมในขั้นวางแผนน้อยที่สุด การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในขั้นดำเนินการมากที่สุด รองลงมาเป็นขั้นติดตามผลงาน และ ขั้นกำหนดความต้องการและขั้นวางแผนงาน ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมนั้นคือ ต้องการความสะดวกสบายในการคมนาคมขนส่งมากที่สุด รองลงมาคือต้องการพัฒนาหมู่บ้าน ต้องการมีงานทำและต้องการอยากได้เงิน มีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ตามลำดับ ประชาชนทราบเรื่องโครงการจากสื่อมวลชนคือ วิทยุมากที่สุด รองลงมาคือ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ไปสเตอร์และภาพยนตร์ตามลำดับ และยังพบว่าผู้ที่ผู้นำท้องถิ่นมีปริมาณของการเข้าร่วมมากกว่าประชาชนธรรมดา

สุปราณี อ่อนชื่นจิต (2530 : 52) ได้ศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการพัฒนาชุมชน : การศึกษาเฉพาะกรณีโครงการพัฒนาชนบท ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา" พบว่าการมีส่วนร่วมของประชากรในแต่ละขั้นของการพัฒนาชุมชน ประชากรมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการหรือร่วมปฏิบัติมากที่สุด รองลงไปคือ การวางแผน การรวบรวมข้อมูล การระบุปัญหาและประเมินผลตามลำดับ เพศชายมีส่วนร่วมในโครงการสูงกว่าหญิง

สมพงษ์ บัวชาบาล (2531 : 11 -113) ได้ศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนุเคราะห์เด็คนอร์เว จังหวัดขอนแก่น" พบว่าความแตกต่างของสภาพแวดล้อมชุมชน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา

นงกาญจน์ บุรณรักษ์ (2531 : 91) ได้ศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรี และราชบุรี ภายใต้โครงการของกรมประชาสัมพันธ์" พบว่าความถี่ในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และความถี่ในการรับข่าวสารด้านการเกษตร และการดำรงชีพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วม ระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีส่วนร่วม และอายุ เป็นปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

ประภาศรี พิทักษ์สินสุข (2532 : 82-83) ได้ศึกษาเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสุพรรณบุรี" พบว่าปัจจัยทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และการอยู่อาศัยในหมู่บ้านติดต่อกันเป็นเวลานาน มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ และรายได้ของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ศุภฤกษ์ โจรนธรรม (2532 : 94-101) ได้ศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการสาธารณสุขมูลฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสาธารณสุขมูลฐานดีเด่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุง" พบว่าประชาชนที่มีรายได้สูงมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการสาธารณสุขมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่ำ ประชาชนที่มีการศึกษาสูงมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการสาธารณสุขมูลฐานมากกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่ำ ประชาชนที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการสาธารณสุขมูลฐานมากกว่าประชาชนที่ไม่เป็นกรรมการหมู่บ้าน

ประชาชนที่ได้รับความรู้ทางด้านสาธารณสุขมูลฐาน มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการสาธารณสุขมูลฐานมากกว่าประชาชนที่ไม่ได้รับความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐาน

จำนง ไพโรจน์ (2533 : 79) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการสันติमितในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพอง” พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษา การเป็นผู้นำและไม่เป็นผู้นำกลุ่ม รายได้ มีระดับการมีส่วนร่วมต่อโครงการสันติमितแตกต่างกัน

แนว โสทธิพันธุ์ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา” พบว่าปัจจัยด้านเพศ ปัจจัยด้านการศึกษา ปัจจัยด้านรายได้ ปัจจัยด้านผู้ที่ผู้นำ หรือเคยเป็นผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นผู้นำหรือไม่เคยเป็นผู้นำท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ส่วนปัจจัยด้านอายุ ปัจจัยด้านขนาดของครอบครัว และปัจจัยด้านความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน

ปฤษฎา บุญเจือ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่าประชาชนในโครงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในระดับปานกลาง ปัจจัยด้านเพศ ปัจจัยด้านรายได้ ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ และปัจจัยด้านการคาดหวังผลตอบแทน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

วิวัฒน์ ภูคนองศรี (2537 : 106) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผลการศึกษา” พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการมีส่วนร่วมคิด ในด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ในด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรม และในด้านการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับการมีส่วนร่วม พบว่า เพศ มีความสัมพันธ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การเป็นผู้นำกลุ่ม และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนอายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรสและขนาดของครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

สมพงษ์ แป้นทอง (2539 : 117-119) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสมาชิก ในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน” พบว่าในขั้นตอนการ ร่วมศึกษาปัญหา สมาชิกมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมมากที่สุด ขั้นตอนการร่วมกำหนดแนวทางใน การดำเนินงานกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่มมากที่สุด ขั้นตอนการร่วมตัดสินใจใน การแก้ปัญหา สมาชิกมีส่วนร่วมตัดสินใจวางแผนการดำเนินงานกลุ่มมากที่สุด ขั้นตอนการร่วม ติดตามและประเมินผล สมาชิกมีส่วนร่วมในการนำผลการวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้นมากที่สุด ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานกลุ่ม การติดต่อกับชุมชนภายนอก การ ได้รับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุ เอกสารสิ่งพิมพ์ ความคาดหวังต่อการมีความรู้เพิ่มขึ้น การได้รู้จัก บุคคลอื่นเพิ่มขึ้น และแรงจูงใจ จะมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

ชนินทร์ จินเดหวา (2541 : 90-91) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมือง สงขลา และอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” พบว่าประชาชนที่มีอาชีพอื่นที่เป็นหรือเคยสมาชิก กลุ่มที่มีการศึกษาสูงมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยภาพรวมสูงกว่า ประชาชนที่มีอาชีพรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ที่ไม่เคยเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีการศึกษา ระดับประถมศึกษาลงมาตามลำดับ

ฉลอง ดิษสี (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนา เอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” พบว่าปัจจัยที่มี ส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ ความยืดหยุ่นของการดำเนินงาน การมีโทรศัพท์และ โทรสารใช้ เพศ อายุ การศึกษา อิทธิพลของการเมืองท้องถิ่น ทางด้านการดำเนินงานขององค์กร พัฒนาเอกชนต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน เช่น การขาดแคลนงบประมาณและ วัสดุอุปกรณ์ การขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ควรจะมีการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาการ ดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

ปรารมภ์ ยานะวิมุติ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในกิจกรรม แปรรูปผลผลิตเกษตรของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดยะลา” พบว่าสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรที่มีอายุ รายได้ จำนวนปีที่ศึกษาในโรงเรียน ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมแปรรูปผลผลิตทาง

การเกษตรกรรมต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรกรรมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่เข้าร่วมในกิจกรรมแปรรูปผลผลิตเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องของเวลา ซึ่งมีเวลาว่างน้อยไม่สามารถเข้าร่วมประชุม หรือร่วมปฏิบัติกิจกรรมได้ตามเวลา ทำให้ไม่สามารถทราบวาระการประชุมต่างๆและขาดความรู้ในขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งเป็นผลให้สมาชิกขาดความมั่นใจตัวเอง จึงไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่างๆในที่ประชุม

สมคิด รัตนวงศ์ (2542 : 95) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. สถานภาพส่วนตัวและสภาพแวดล้อมของกรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 287 คน เมื่อพิจารณาขนาดของกลุ่มตัวอย่างสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกัน และกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันมาก กลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกันมี 5 ตัวแปร ได้แก่ ระดับการศึกษาขนาดของครอบครัว อาชีพหลัก ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง และการดำรงตำแหน่งทางการอื่นๆ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันมากมี 4 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ของครอบครัว

2. ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า กรรมการกลุ่มเกษตรกรในภาคใต้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง